

- viden i fællesskab

2021

Normalitet i forandring

I det daglige støder vi ofte på ordet "normal". Sommetider i forklædninger som "normalområdet" eller "normalfordeling". Kendetegnen for alle sammenhænge er dog, at det tages for givet, at vi ved, hvilken form for normalitet der omtales eller beskrives. Men hvad er normalitet egentlig for en størrelse, og hvordan har normalitetsbegrebet udviklet sig over tid? For at få svar på disse spørgsmål har jeg inviteret idéhistoriker og filosof Lars-Henrik Schmidt til en samtale online, som i sig selv er blevet en ny form for normalitet med behørig afstand, headset og afsprittede tastaturer.

Af Søren Lytzau, kandidat i pædagogisk sociologi, udviklingskonsulent i VISS, på baggrund af interview med Lars Henrik Schmidt, filosof og idéhistoriker

Normalitet som begreb – eller betegnelse

Vi er ikke mange minutter inde i samtalen, før Lars-Henrik Schmidt må korrigere mig, da jeg omtaler normalitet som et begreb. For ifølge Lars-Henrik Schmidt er normalitet ikke et begreb, men en betegnelse der er knyttet til en række videnskaber. Man kan med andre ord ikke tale om én normalitet, men mere om forskellige normer og rammer der er afhængige af det videnskabelige udgangspunkt. Dette er i overensstemmelse med den svenske socialantropolog Åsa Bartholdsson, som inddeler normalitet i beskrivende og foreskrivende.

Beskrivende normalitet er baseret på statistik, og kommer blandt andet til udtryk i forskellige diagnostiske systemer, som præcist og entydigt beskriver det normale. For at gøre dette må man forholde sig til afvigelser, og Lars-Henrik Schmidt understreger flere gange undervejs i interviewet, at man ikke kan adskille normalitet og afvigelse, da de er hinandens forudsætninger.

Foreskrivende normalitet er, modsat den beskrivende normalitet, flydende og udtrykker et givent samfund eller fællesskabs værdier og normer på et givet tidspunkt. Dette skyldes ifølge den norske sociolog Ingunn Moser, at normalitet ikke findes i sig selv, men skabes og genskabes hver dag.

Normalitet er i den forståelse i konstant forandring, og påvirkes af tid og sociale rammer.

Lars-Henrik Schmidt vender tilbage til selve ordet "normal", som kommer fra det latinske ord "norma", der betyder et vinkelmål eller en rettesnor. Han fortolker dette som en ret vinkel, der er et billede på det normale. Jo mere der afviges fra den rette vinkel, jo større afvigelse fra det normale kan man således tale om.

Metaforen giver mig et klart billede på det normale som værende at foretrække frem for afvigelsen, men jeg er stadig nysgerrig på, hvordan man definerer, hvad der er normalt, og her er det nødvendigt at skue tilbage i historien.

Normalitetens udvikling historisk set

Ifølge Lars-Henrik Schmidt begyndte man i 1800-tallet at interessere sig for forståelsen af normalitet. Man havde også tidligere haft forestillinger om det normale, men disse var i store træk defineret særligt af kirken. Dette ændrede sig radikalt med etableringen af den moderne medicin, som i denne periode satte sig tungt på retten til samfundsmæssig indflydelse. Lægen kunne med sine udregninger, beskrivelser og vurderinger adskille det normale fra det patologiske, som man anså for behandlingskrævende.

Dermed indledtes også den kamp om retten til at definere normaliteten, som en række forskellige videnskabelige diskurser har deltaget i lige siden, og hvor vinderen vist ikke endegyldigt er kåret endnu.

I årene efter Anden Verdenskrig kom forståelsen af normalitet igen til diskussion, og særligt to franskmænd kom til at spille en afgørende rolle i den forbindelse. I første omgang satte filosof og læge Georges Canguilhem (1904 – 1995) gang i diskussionen, og han fik snart følgeskab af sin elev, filosof og idéhistoriker Paul-Michel Foucault (1926 – 1984). Begge udgav adskillige værker om emnet, som både var en omfattende kritik af det hidtidige normalitetsbegreb, men også et forsøg på at genopfinde normaliteten. Særligt Foucault satte forståelsen af normalitet og sundhed ind i en historisk kontekst, som har givet genlyd helt frem til vores tid. Han beskrev således, hvordan udbredelsen af en række epidemier i det 18. århundrede gav anledning til en ny politisk sygdomsbevidsthed (Foucault, 2000) der modsat tidligere, hvor en sygdom skulle følge sit normale helbredsforløb, nu blev et anliggende for staten. De aktuelle diskussioner om håndteringen af Covid-19 pandemien er på mange måder en gentagelse af historien. Den medicinske videnskab leverede den skelnen mellem det normale og patologiske, som blev et centralt omdrejningspunkt for videnskabeliggørelsen og organiseringen af det moderne samfundsliv.

I løbet af 1960'erne opstod den antipsykiatriske bevægelse anført af den sydafrikanske psykiater David Cooper (1931 – 1986) og den skotske psykiater Ronald David Laing (1927 – 1989), som satte spørgsmålstegn ved den opfattelse af normalitet, som fortsat blev defineret af den medicinske videnskab. Foucault tilføjede nye perspektiver på denne debat ved at henvise til, at medicin oprindeligt er en social praksis, og at såvel hospitalet som lægeklinikken kun er delelementer heri. Begge har til formål at sikre såvel statens befolkningsgrundlag som arbejdskraft til industrien. Med andre ord så har den medicinske

videnskab, med sine diagnosesystemer og kriterier for det normale og abnorme, været en forudsætning for skabelsen af det selv samme samfund, som kritiserer modsætningsforholdet mellem det normale og abnorme.

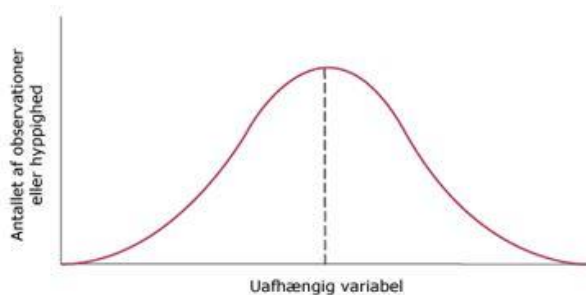
Den historiske udvikling af normalitetsforståelsen er altså tæt knyttet til udviklingen af det moderne samfund, og det, som var en afvigelse for 30 år siden, kan betragtes som normalt i dag. Homoseksualitet er et klassisk eksempel på dette, og selvom de fleste i dag nok betragter homoseksualitet som en del af normaliteten, blev homoseksualitet først i 1981 fjernet fra Sundhedsstyrelsens liste over sindssygdomme (LGBT.dk, 2021). Men det forholder sig også omvendt, hvilket illustreres af det stigende antal diagnoser, som anvendes til at forstå, men også til at klassificere mennesker og få dem til at passe ind i ydelsespakker og målgrupper.

De store tals lov

Lars-Henrik Schmidt holder en pause i talestrømmen, hvilket giver mig mulighed for at samle tankerne, og jeg kommer til at tænke på, at den norske socialantropolog Thomas Hylland Eriksen har skrevet noget i retning af, at ”du er fri til at vælge, men hvis du vælger noget radikalt anderledes end andre, så må der være noget i vejen med dig”. Normalitet er i denne betragtning tæt knyttet til kvantitet, og jo flere der gør det samme, jo mere normalt må det i givet fald være.

Lars-Henrik Schmidt omtaler normalitet som de store tals lov, og illustrerer dette med en fortælling fra det franske militær, hvor man jo naturligt nok rekrutterede unge mænd med forskellig højde. For at finde ud af hvor mange forskellige størrelser uniformer, der skulle fremstilles, stillede man de unge mænd op på en lang række, og på den måde fik man det, som inden for statistikken benævnes en normalfordeling. En normalfordeling illustreres som en klokkeformet kurve med flest observationer i midten og få i yderkanterne (se figur 1). På baggrund af denne normalfordeling kunne man således få fremstillet uniformer, som med stor sandsynlighed også ville passe kommende unge

mænd i det franske militær. Princippet anvendes i øvrigt til sociologiske analyser af alt fra skostørrelser til varigheden af en tur i et byggeområde.

Figur 1: Normalfordeling

Lars-Henrik Schmidt påpeger, at denne form for statistik har en bagside, da man netop dyrker flertallet, der således defineres som et billede på normalitet. Afvigerne risikerer at blive udstødt, og hvem kender ikke til eksempler på udstødelse i skoleklasser, hvor den mindste dreng bliver betragtet som en afviger, hvilket han jo i statistisk sammenhæng også er. Problemet er blot, at det kan få en afsmittende effekt på andres opfattelse af ham. Det er med andre ord lettere at være som flertallet.

Statistik fra normalfordelinger anvendes i stor stil overalt i samfundet, eksempelvis til beregning af både madrationer på plejecentre til personaletimer i en daginstitution. Normalitet bliver dermed et redskab til planlægning af ressourcefordeling i et samfund, og måske giver det god mening, men spørgsmålet er, hvilken betydning normalitet får, når det kommer til menneskers adfærd.

Normalitet på skrump

De fleste mennesker forsøger at overholde de love og regler, der er gældende for det samfund, som man er en del af. Overholdelsen sker måske for at undgå den retslige straf, som en overtrædelse kunne medføre, eller også føler man sig moralsk og etisk forpligtet. Uanset hensigten så lægger vi mærke til mennesker, som bryder regler og normer, og disse udskilles ofte som afvigere.

Er afvigelsen tilstrækkelig voldsom eller i modstrid med medicinske eller samfundsmæssige normer for normalitet, omtales denne som en patologi, og homoseksualitet er tidligere nævnt som et historisk eksempel på dette. Men også i dag oplever mennesker med forskellige mindre synlige handicaps varierende grader af eksklusion med den manglende anvendelse af mundbind i offentlig transport som det seneste eksempel.

Som samfund har man lovgivet sig ud af, hvad der er normalt, og det er således ikke normalt at tisse i parken, selvom alle har gjort det, og derfor får du en bøde, hvis myndighederne observerer, at du gør det.

Andre overtrædelser af normalitet giver ikke bøder, men medfører måske eksklusion, og et eksempel på dette kan være støjende adfærd hos et barn med ADHD, som sendes ud af klassen. ADHD har været og er fortsat til voldsom debat, og ser man på statistikken, så taler denne da også sit tydelige sprog. Antallet af personer i behandling med medicin mod ADHD var i 2010 tidoblet på ti år (Sundhedsdatastyrelsen, 2010), og selvom der også er en sammenhæng med nye diagnostiske kriterier, er der måske også en sammenhæng til den aktuelle forståelse af normalitet.

Ifølge Lars-Henrik Schmidt er der belæg for at sige, at forståelsen af, hvad der er normalt, er blevet mere smal i de senere år. Dette kan ifølge ham blandt andet ses som en konsekvens af vores øgede opmærksomhed på eksempelvis ligestilling og dyrkelsen af personlige dyder, men også som en generel samfundsudvikling, hvor den afvigende adfærd kan diagnosticeres og anskues som et patologisk fænomen - eller idealiseres som en adfærd, der gør individet unikt. Vi udfordrer normaliteten blot for at finde ud af, at vi faktisk er en del af denne, når vi opdager, at alle andre også dyrker de samme enestående interesser som os selv, eller tager på ferie i de samme små franske bjergbyer for at smage på det autentiske og oprindelige Frankrig.

En smal forståelse af normalitet giver tilsvarende flere former for afvigelser, og i et samfundsmæssigt perspektiv kan dette være udfordrende, da der skal sættes langt flere ressourcer af til at håndtere disse afvigelser, i et forsøg på at efterleve vores forestillinger om moral og etik, hvor alle mennesker, normale som afvigere, skal inkluderes på egne præmisser.

Normalitet defineres ikke længere af kirken, og selv den medicinske definition af normalitet er i de seneste år kommet under et stigende pres. Det normale er ikke en entydig størrelse, men en flydende betegnelse som er i konstant forandring, og under skrivningen af denne artikel har jeg helt naturligt iført mig mundbind, hver gang jeg har forladt mit kontor, ligesom jeg holder afstand til andre mennesker i supermarkedet, som det mest normale i verden. Begge handlinger er eksempler på, at normalitet ikke udelukkende forandres over længere tidsperioder, men ofte sker i spring, der affødes af større ændringer i samfundet. Det unormale i dag kan således være helt normalt i morgen, og værnet mod overgreb i normalitetens navn er moral og etik, hvorfor disse begreber og værdier altid bør være en del af kommende diskussioner om normalitet.

I dette perspektiv skal pædagogikken finde sin plads, og ifølge Lars-Henrik Schmidt skal pædagogikken indrette sig efter, at alle er forskellige fra alle andre. Det er med andre ord normalt at være unormal, men alligevel ender vi alle som et punkt på en normalfordelingskurve, og normalitet befinder sig på et kontinuum, hvor vi selv og andre for en stund er med til at definere det normale i en given situation.

Mit forsøg på at finde et svar på, hvad normalitet er for en størrelse, har bragt mig langt rundt i både historien og filosofien, og konklusionen er, at normalitet befinder sig på et kontinuum, hvor vi selv og andre for en stund er med til at definere det normale i en given situation.

Litteratur

Foucault, M. (2000). *Klinikkens fødsel*. Hans Reitzels Forlag.

LGBT (2021). *LGBT historie i Danmark*. Lokaliseret den 4. februar 2021 på: <http://lgbt.dk/om-os/historie/>

Sundhedsdatastyrelsen (2010). *Mere end ti doubling i antallet af personer i behandling med medicin mod ADHD på ti år*. Lokaliseret den 1. februar 2021 på: <https://sundhedsdatastyrelsen.dk/da/tal-og-analyser/analyser-og-rapporter/laegemidler/emnespecifikke-analyser/analyser-om-adhd>